

CONSIDERAȚIUNI CU PRIVIRE LA RESPECTAREA STATUTULUI JURIDIC AL PERSOANEI ÎN ADMINISTRAREA JUSTIȚIEI

Marian OCTAVIAN,
doctorand

SUMMARY

Protection of the legal status of the person in the field of administration of justice depends in large part on ensuring and guaranteeing the right to defense (in other words - the right to a fair trial), and ensuring a set of rights in the process of application of custodial measures designed to minimize the risk of arbitrariness by the state authorities.

In this article we intend to expose some reflections on the issue of respect for the legal status of the person in the administration of justice. The study is mainly focused on how are guaranteed: the right to defense, the right to physical and mental integrity, freedom of the person in the process of interaction with government authorities that cooperate in administration of justice.

Keywords: legal status of the person, justice, the right to a fair trial, the right to physical and mental integrity, freedom of the person.

REZUMAT

Protecția statutului juridic al individului în sfera administrării justiției depinde în mare parte de modul de asigurare și garantare a dreptului la apărare (sau altfel spus – dreptului la un proces echitabil), precum și de asigurarea unui ansamblu de drepturi materiale, în procesul nemijlocit de aplicare a măsurilor privative de libertate, concepute spre a reduce la minimum riscul arbitrarului de către autoritățile statului.

În articolul de față, sînt expuse unele reflecții pe marginea problemei respectării statutului juridic al persoanei în administrarea justiției. Cu precădere, studiul este axat pe modul cum sînt garantate persoanei dreptul la apărare, dreptul la integritate fizică și psihică, libertatea individuală în procesul de interacțiune cu autoritățile statului ce conlucrează în cadrul procesului complex de înfăptuire a justiției.

Cuvinte-cheie: statutul juridic al individului, justiție, dreptul la un proces echitabil, dreptul la integritate fizică și psihică, libertatea individuală

Introducere. În ansamblul mecanismelor care asigură și promovează statutul juridic al persoanei, un mecanism aparte este protecția drepturilor și libertăților circumscrise acestui statut în caz de încălcare. În literatura de specialitate se susține că drept bază juridică a tipului dat de garanții servește *dreptul la apărare*, consfințit de Constituție [1, p. 19]. Astfel, în cazul oricăror atentate, persoanele pot cere intervenția organelor competente ale statului pentru protecția vieții, sănătății, demnității, proprietății, precum și a celorlalte drepturi, parte a statutului juridic al persoanei.

În articolul de față vom expune unele reflecții pe marginea problemei respectării statutului juridic al persoanei în administrarea justiției. Cu precădere, studiul este axat pe modul în care sînt garantate persoanei dreptul la apărare, drep-

tu la integritate fizică și psihică, libertatea individuală în procesul de interacțiune cu autoritățile statului ce conlucrează în cadrul complexului proces de înfăptuire a justiției.

Metode aplicate și materiale. În procesul studiului au fost folosite următoarele metode de investigație științifică: de analiză logică, comparativă și sistemică. În calitate de suport teoretic și normativ au servit: legislația națională și unele acte internaționale importante, jurisprudența instanțelor naționale și a celor comunitare, precum și lucrările mai multor specialiști notorii, atît din Republica Moldova, cît și din România și Federația Rusă.

Rezultate obținute și discuții. La nivel european, dreptul persoanei la apărarea drepturilor și libertăților sale în caz de încălcare se bazează, în mare parte, pe prevederile art. 6 al CEDO: „(1) Orice

persoană are dreptul la judecarea în mod echitabil, public și într-un termen rezonabil a cauzei sale de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotărî fie asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptate împotriva sa. Hotărîrea trebuie să fie pronunțată în mod public, dar accesul în sala de ședință poate fi interzis presei și publicului pe întreaga durată a procesului sau a unei părți a acestuia, în interesul moralității, al ordinii publice ori al securității naționale într-o societate democratică, atunci cînd interesele minorilor sau protecția vieții private a părților la proces o impun, sau în măsura considerată absolut necesară de către instanță atunci cînd, în împrejurări speciale, publicitatea ar fi de natură să aducă atingere intereselor justiției.

(2) Orice persoană acuzată de o infracțiune este prezumată nevinovată pînă cînd vinovăția sa va fi legal stabilită. (3) Orice acuzat are, în special, dreptul: a) să fie informat, în cel mai scurt termen, într-o limbă pe care o înțelege și într-un mod detaliat, asupra naturii și cauzei acuzației aduse împotriva sa; b) să dispună de timpul și de înlesnirile necesare pregătirii apărării sale; c) să se apere singur sau să fie asistat de un apărător ales de el și, dacă nu dispune de mijloacele necesare pentru a plăti un apărător, să poată fi asistat în mod gratuit de un avocat din oficiu, atunci cînd interesele justiției o cer; d) să întrebe sau să solicite audierea martorilor acuzării și să obțină citarea și audierea martorilor apărării în aceleași condiții ca și martorii acuzării; e) să fie asistat în mod gratuit de un interpret, dacă nu înțelege sau nu vorbește limba folosită la audiere” [2].

Aceste dipoziiții ale CEDO, circumscrise *dreptului la un proces echitabil*, sînt văzute ca garanție fundamentală a protecției drepturilor și libertăților persoanei. Atît în jurisprudența CtEDO, cît și în doctrină se susține că dreptul la un proces echitabil este un drept de o mare importanță, ocupînd un loc deosebit într-o societate democratică și într-un stat de drept. Procesul echitabil este un drept fundamental, „un ideal de justiție adevărată, făcută cu respectarea drepturilor omului”. Acest drept este, în același timp, o garanție a exercitării celorlalte drepturi prevăzute în Convenție, iar garantarea acestui drept este „cosubstanțială cu însuși spiritul Convenției” [3, p. 108].

Dreptul la un proces echitabil presupune asigurarea fiecărui in-

divid a facultății de a se adresa unei instanțe naționale, în cazul în care i-a fost lezată un drept legitim [4]. Rămîne la latitudinea statului de a decide asupra mecanismelor prin care să-și îndeplinească obligația pozitivă de asigurare a acestui drept. Totuși, marja de apreciere recunoscută fiecărui stat nu trebuie să încalce însăși esența dreptului la un proces echitabil, procedura litigioasă trebuie să urmărească asigurarea unui scop legitim, iar metodele utilizate trebuie să fie proportionale cu scopul urmărit. De asemenea, instanțele sînt ținute să examineze ansamblul susținerilor și probelor prezentate de părți. Totodată, statul trebuie să asigure petentului/reclamantului căi de atac împotriva hotărîrilor instanțelor [5].

Se susține că dispozițiile art. 6 presupun stabilirea, pe tot parcursul procesului, a unui ansamblu de reguli de procedură destinate instaurării unui echilibru între părțile în proces și aplicarea unei organizări capabile să garanteze independența și imparțialitatea judecătorilor. Independența presupune anumite condiții care să asigure libertatea de decizie, iar imparțialitatea face apel la calitățile personale ale judecătorului, la rigoarea sa intelectuală și morală. Avînd sarcina să aplice legea, el trebuie să o interpreteze cu o riguroasă neutralitate, care îl îndepărtează de orice părtinire și îl conduce să se sprijine numai pe elementele determinante ale dosarului [6, p. 89].

La nivel național, dreptul la un proces echitabil ”îmbracă haina” *accesului liber la justiție*, consacrat în art. 20 din Constituția Republicii Moldova și conceput ca un drept al oricărei persoane de

a se putea adresa justiției pentru apărarea drepturilor, a libertăților și a intereselor sale legitime, garantîndu-se că exercitarea acestuia nu poate fi îngredită prin nicio lege. Autorii tratează accesul liber la justiție nu doar ca pe un drept fundamental al omului, dar și ca un principiu de bază în totalitatea drepturilor și libertăților fundamentale [7, p. 50]. În esența sa, accesul liber la justiție constituie un principiu fundamental al organizării oricărui sistem judiciar democratic, consacrat într-un număr impunător de documente internaționale, proclamat în constituțiile naționale și dezvoltat în actele legislative subordonate constituției.

Statul este ținut să asigure efectivitatea acestui drept. În vederea protecției statutului său juridic, orice persoană se poate adresa cu o cerere organului poliției, procuraturii sau altui organ competent pentru efectuarea investigațiilor de rigoare spre a stabili circumstanțele cauzei, tragerea la răspundere a persoanelor vinovate și repararea prejudiciului cauzat. În plan procesual, accesul liber la justiție se concretizează în prerogativele pe care le implică dreptul la acțiune, ca aptitudine legală ce este recunoscută de ordinea juridică oricărei persoane fizice sau juridice. Judecarea cauzei o face instanța de judecată [8, p. 196-197].

Ca urmare, poate fi clar evidențiată importanța deosebită a judecătorului și a procurorului în asigurarea și realizarea dreptului la un proces echitabil și, în consecință, a statutului juridic al persoanei.

Judecătorului îi revine sarcina de realizare a justiției, în special prin sancționarea echitabilă a

oricărei încălcări a drepturilor și libertăților persoanei. La înfăptuirea justiției, judecătorii sînt independenți și se supun numai legii. Ei judecă cauzele pe baza legii și propriei convingeri bazate pe probele cercetate în procedura judiciară respectivă, în condiții care exclud orice presiune asupra lor. În cauzele penale, judecătorul nu trebuie să fie predispus să accepte concluziile date de organul de urmărire penală în defavoarea inculpatului sau să înceapă o judecată de la ideea preconcepută că acesta a comis o infracțiune ce constituie obiectul învinuirii. Justiția penală se înfăptuiește fără careva imixtiune. Judecătorul este obligat să se opună oricărei încercări de a exercita presiune asupra sa. Exercițarea presiunii asupra judecătorului la judecarea cauzelor penale, cu scopul de a influența emiterea hotărîrii judecătorești, atrage răspundere conform legii [9].

În context, un rol deosebit pentru garantarea accesului liber la justiție le revine judecătorilor de instrucție. Această idee poate fi clar dedusă din Hotărîrea Plenului CSJ, potrivit căreia controlul judiciar al procedurii de urmărire penală constă în verificarea de către o instanță independentă și imparțială, sesizată în modul prevăzut de lege, a acțiunilor organului de urmărire penală și a organului care efectuează activitate operativă de investigație, în scopul depistării și înlăturării încălcărilor drepturilor omului încă la faza de urmărire penală și asigurării respectării drepturilor și libertăților legitime ale participanților la proces. Controlul judiciar al procedurii prejudiciare se efectuează de către judecătorul de instrucție, care ac-

tivează în cadrul judecătorilor, iar în cazurile prevăzute de lege – și de către instanța de recurs care verifică legalitatea efectuării acestui control [10].

Activitatea judecătorului de instrucție privitor la controlul judiciar în cadrul urmăririi penale se divizează în patru direcții:

a) atribuții legate de examinarea demersurilor procurorului privind autorizarea efectuării acțiunilor procesuale penale sau a exercitării activității operative de investigații;

b) atribuții proprii organului de urmărire penală;

c) atribuții legate de aplicarea măsurilor procesuale de constrîngere;

d) atribuții legate de soluționarea plîngerilor împotriva actelor ilegale ale organelor de urmărire penală, ale organelor care exercită activitatea operativă de investigații, precum și plîngerile împotriva acțiunilor ilegale ale procurorului [10].

Numai din aceste atribuții este clar rolul major al judecătorului de instrucție în protecția drepturilor și libertăților persoanei și în respectarea statutului ei juridic.

În vederea exercitării controlului judiciar al procedurii prejudiciare, judecătorul de instrucție examinează demersurile procurorului privind autorizarea efectuării acțiunilor de urmărire penală, măsurilor speciale de investigații și de aplicare a măsurilor procesuale de constrîngere, care limitează drepturile și libertățile constituționale ale persoanei. Judecătorul de instrucție examinează plîngerile împotriva actelor ilegale ale organelor de urmărire penală și ale organelor care exercită activitate specială de investigații, dacă per-

soana nu este de acord cu rezultatul examinării plîngerii sale de către procuror sau nu a primit răspuns la plîngerea sa de la procuror în termenul prevăzut de lege. Totodată, judecătorul de instrucție examinează plîngerile împotriva acțiunilor ilegale ale procurorului care nemijlocit exercită acțiuni de urmărire penală, dacă persoana nu este de acord cu rezultatul examinării plîngerii sale de către procuror sau nu a primit răspuns la plîngerea sa de la procuror în termenul prevăzut de lege (art. 300) [9].

Acțiunile de urmărire penală legate de limitarea inviolabilității persoanei, domiciliului, limitarea secretului corespondenței, convorbirilor telefonice, comunicărilor telegrafice și a altor comunicări, precum și alte acțiuni prevăzute de lege se efectuează cu autorizarea judecătorului de instrucție. Ca excepție, acțiunile de urmărire penală sub formă de percheziție, cercetare la fața locului în domiciliu și punerea bunurilor sub sechestrul în urma percheziției pot fi efectuate, fără autorizarea judecătorului de instrucție, în baza ordonanței motivate a procurorului, în cazurile infracțiunilor flagrante, precum și în cazurile ce nu permit amîinare. Judecătorul de instrucție trebuie să fie informat despre efectuarea acestor acțiuni de urmărire penală în termen de 24 de ore, iar în scop de control, i se prezintă materialele cauzei penale în care sînt argumentate acțiunile de urmărire penală efectuate. În cazul în care sînt temeuri suficiente, judecătorul de instrucție, prin încheiere motivată, declară acțiunea de urmărire penală legală sau, după caz, ilegală (art. 301) [9].

Procurorii, la rîndul lor, sînt

cei care au funcția de a cere înlăptuirea justiției în numele statului, ținând cont, pe de o parte, de drepturile indivizilor și, pe de altă parte, de necesitatea eficacității sistemului de justiție penală. Deci, ei trebuie să protejeze societatea de infracțiuni și, totodată, să asigure un proces echitabil pentru acuzați, victime și martori. În viziunea CtEDO, procurorii poartă răspundere pentru asigurarea protecției și respectării dreptului la un proces echitabil pe parcursul tuturor fazelor unui proces penal [11]. Recomandarea Rec (2000)19 a Consiliului Europei cu privire la rolul procuraturii în sistemul de justiție penală [12] dezvoltă această obligație, impunând procurorilor responsabilitatea de a-și exercita funcțiile în mod echitabil, imparțial și obiectiv, în vederea respectării și protejării drepturilor omului, așa cum acestea sînt enunțate în CEDO, și de a asigura ca sistemul de justiție penală să funcționeze în cel mai rapid ritm.

În vederea asigurării drepturilor persoanelor într-un proces penal, Codul de Procedură Penală conține un șir de prevederi speciale, ce incumbă obligații particulare organelor de protecție a dreptului, în special controlul de către procuror a legalității acțiunilor, inacțiunilor și actelor organului de urmărire penală și ale organului care exercită activitate specială de investigații. În acest sens, art. 298 din CPP prevede că împotriva acțiunilor, inacțiunilor și actelor organului de urmărire penală și ale organului care exercită activitate specială de investigații pot înainta plîngere bănuitul, învinutul, reprezentantul lor legal, apărătorul, partea vătămată, partea civilă,

partea civilmente responsabilă și reprezentanții acestora, precum și alte persoane ale căror drepturi și interese legitime au fost lezate de aceste organe. Plîngerea se adresează procurorului care conduce urmărirea penală și se depune fie direct la acesta, fie la organul de urmărire penală. În cazurile în care plîngerea a fost depusă la organul de urmărire penală, acesta este obligat să o înainteze, în termen de 48 de ore de la primirea ei, procurorului împreună cu explicațiile sale sau ale organului care exercită activitate specială de investigații, atunci cînd acestea sînt necesare. Potrivit art. 299¹ CPP, persoanele indicate la art. 298 alin. (1) pot depune plîngere împotriva acțiunilor, inacțiunilor și actelor efectuate sau dispuse de procurorul care conduce urmărirea penală sau exercită nemijlocit urmărirea penală ori împotriva acțiunilor, inacțiunilor și actelor care au fost efectuate sau dispuse în baza dispozițiilor date de procurorul respectiv. Plîngerea se adresează, în termen de 15 zile din momentul efectuării acțiunii, inacțiunii sau de cînd s-a luat cunoștința de act, procurorului ierarhic superior și se depune fie direct la acesta, fie la procurorul care conduce sau exercită nemijlocit urmărirea penală. În cazul în care plîngerea a fost depusă la procurorul care conduce sau exercită nemijlocit urmărirea penală, acesta este obligat să o înainteze, în termen de 48 de ore de la primirea ei, procurorului ierarhic superior împreună cu explicațiile sale, atunci cînd acestea sînt necesare. Ordonanța prin care procurorul ierarhic superior a soluționat plîngerea poate fi contestată la judecătorul de instrucție.

Considerăm că în cazul în care procurorul nu oferă răspuns în termenul stabilit de lege la plîngerea persoanei, ar fi necesară o sancționare dură a acestuia pentru neexercitarea obligațiilor sale, ce țin de respectarea drepturilor recunoscute de lege persoanelor. Or anume procurorul este cel chemat să asigure legalitatea în cadrul procesului penal, precum și să garanteze respectarea și realizarea drepturilor și libertăților participanților în proces.

Cu regret, fenomenul încălcării drepturilor omului din Republica Moldova este strîns legat de comportamentul angajaților instituțiilor ce au obligația de a asigura respectarea drepturilor omului. În multe cazuri pierdute de Republica Moldova la CtEDO, instanța europeană a constatat încălcarea drepturilor persoanei de către procuror sau judecător, acordînd compensații semnificative cu titlu de prejudicii. Astfel, organele de drept care au ca scop protejarea persoanei, societății și statului de infracțiuni adesea conferă cercețării penale o predispoziție forțată acuzatoare. Orientarea doar spre formularea promptă a acuzației și definitivarea examinării cauzei în termen adesea conduc la o administrare formală a probelor, ceea ce are ca rezultat condamnarea unor persoane nevinovate sau eliberarea de răspundere a persoanelor culpabile. Ca urmare, este denaturat însuși scopul constrîngerii juridice, aceasta transformîndu-se din mijloc de protecție a drepturilor și libertăților omului într-un instrument de manipulare, cu largi posibilități de încălcare gravă și arbitrară a statutului juridic al individului.

În asemenea condiții, protecția statutului juridic al individului depinde în mare parte de asigurarea unui ansamblu de drepturi materiale, apărute la aplicarea măsurilor privative de libertate, concepute spre a reduce la minimum riscul arbitrariului și considerate a fi garanții juridice ale statutului juridic al persoanei. Acestea sînt văzute ca totalitate a condițiilor, mijloacelor și modalităților, prevăzute de normele dreptului internațional, dreptului constituțional, de legislația procesual-penală și de alte legi, precum și activitatea procesuală desfășurată în baza acestora, care asigură persoanei protecția și apărarea integrității sale fizice, psihice și morale, a libertății individuale, libertății generale de acțiune și a securității personale de atentatele arbitrare și abuzive ce pot fi admise în cadrul procesului penal [13, p. 12]. În acest sens, legislația procesuală penală prevede dreptul persoanei reținute sau arestate de a fi tratată cu respectarea demnității umane (art. 11 alin. 8, CPP); dreptul persoanei reținute sau arestate de a i se aduce la cunoștință, în limba pe care o înțelege, motivele reținerii sau ale arestării, în prezența unui apărător ales sau a unui avocat care acordă asistență juridică garantată de stat (art. 11 alin. 5, CPP); dreptul de a fi asistată pe tot parcursul procesului penal de un avocat, care acordă asistență juridică garantată de stat (art. 17 CPP); dreptul de a cere punerea în libertate provizorie sub control judiciar sau pe cauțiune (art. 190 CPP); dreptul de a depune plîngere împotriva acțiunilor, inacțiunilor și actelor organului de urmărire penală, ale organului care exercită activitate specială de

investigații sau ale procurorului (art. 298–299² CPP); dreptul de a fi eliberat imediat de către organul de urmărire penală sau instanța judecătorească a oricărei persoane deținute ilegal sau dacă temeiurile reținerii ori arestării au decăzut (art. 11 alin. 6 CPP); dreptul oricărei persoane care, în cursul procesului penal, a fost privată de libertate sau căreia i s-a restrîns libertatea, ilegal sau pe nedrept, la repararea pagubei suferite (art. 23 CPP) etc. Drepturile date sînt considerate garanții procesuale ale legalității și temeiniciei restrîngerii drepturilor circumscrise statutului juridic al persoanei într-un proces penal.

În pofida garanțiilor pe care le oferă legea, în practică sînt multiple impedimente în asigurarea drepturilor persoanei în proces, momente ce fac dificilă asigurarea statutului juridic al persoanei, fiind încălcate adesea o serie de drepturi-elemente ale acestuia.

Astfel, la efectuarea măsurilor privative de libertate poate fi lezat nejustificat *dreptul la libertate individuală și siguranță personală*. În contextul statutului juridic al persoanei, acestui drept îi este atribuită o semnificație deosebită, considerîndu-se că el constituie baza protecției și apărării tuturor celorlalte drepturi și libertăți ale omului [14, p. 10]. În textul Constituției Republicii Moldova, acest drept este reiterat prin următoarea formulă: „Libertatea individuală și siguranța persoanei sînt inviolabile” (art. 25 alin. (1)). Ca urmare, acțiunile tuturor organelor statale trebuie să fie astfel condiționate, încît libertatea individuală și siguranța persoanei să fie respectate. Din acest punct de vedere,

siguranța persoanei și libertatea individului sînt văzute ca garanții de asigurare a legalității măsurilor care pot fi dispuse de către autoritățile publice, în cazurile și în condițiile prevăzute de lege [15, p. 123].

Dreptul la libertate individuală și siguranță personală, fiind o libertate din prima generație de drepturi, nu necesită din partea statului programe speciale și activități complexe, ci doar o protecție față de intervenții și restrîngeri nejustificate. În acest sens, se atestă existența a două categorii de limite, impuse autorităților statului în restrîngerea acestui drept: limite temporale și limite de conținut [16, p. 48]. *Limitele de conținut* ale restrîngerii dreptului la libertate individuală și siguranță personală prevăd condițiile, caracterul și gradul de intervenție a organelor statale în sfera privată a persoanei. În acest sens, legislația procesuală penală stabilește modul și temeiurile restrîngerii dreptului la libertate individuală și siguranță personală, precum și acele circumstanțe ce servesc drept garanții pentru restrîngerea nejustificată a acestui drept. Potrivit art. 166 din CPP: „(1) Organul de urmărire penală are dreptul să rețină persoana, dacă există o bănuială rezonabilă privind săvîrșirea unei infracțiuni pentru care legea prevede pedeapsa cu închisoare pe un termen mai mare de un an, numai în cazurile: 1) dacă aceasta a fost prinsă în flagrant delict; 2) dacă martorul ocular, inclusiv victima, indică direct că anume această persoană a săvîrșit infracțiunea; 3) dacă pe corpul sau pe hainele persoanei, la domiciliul ei ori în unitatea ei de transport sînt desco-

perite urme evidente ale infracțiunii; 4) dacă la locul săvârșirii infracțiunii sînt descoperite urmele lăsate de către această persoană. (2) În alte circumstanțe care servesc drept temei pentru o bănuială rezonabilă că o persoană a săvârșit infracțiunea, aceasta poate fi reținută numai dacă a încercat să se ascundă ori nu i s-a putut constata identitatea. (3) Reținerea persoanei bănuite poate fi dispusă și dacă există temeiuri rezonabile de a presupune că aceasta se va sustrage de la urmărirea penală, va împiedica aflarea adevărului sau va săvârși alte infracțiuni”.

În ceea ce privește *limitele temporale* de restrîngere a libertății personale, acestea se referă la termenul stabilit de lege pentru aplicarea restrîngerii. În acest sens, art. 25 alin. 3 din Constituția RM și art. 166 alin. 5 din CPP prevăd că reținerea nu poate depăși 72 de ore. Totodată, art. 166 alin. 5¹ din CPP prevede că în cazul în care reținerea persoanei se efectuează pentru stabilirea identității ei, perioada de reținere nu poate depăși 6 ore. Aici este necesar să amintim că pînă la modificarea constituțională din anul 2001, termenul prevăzut de Constituția RM pentru reținerea persoanei era de 24 de ore. Modificarea adusă art. 25 din Constituție prin Legea 351-XV din 12.07.01, MO90-91/02.08.01 poate fi calificată ca necorespunzătoare literei și spiritului constituției, în defavoarea libertății individuale, siguranței persoanei și democrației [17]. Ținînd cont de faptul că termenul de reținere a fost majorat de la 24 ore la 72 de ore, modificarea dată contravine principiului constituțional, enunțat în art. 142 alin. (2) din Constituție,

conform căruia nicio revizuire nu poate fi făcută, dacă are ca rezultat suprimarea drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor sau a garanțiilor acestora.

Continuînd tematica limitelor temporale de restrîngere a libertății personale, este necesar să menționăm că art. 166 CPP reclamă că înregistrarea infracțiunii se efectuează imediat, dar nu mai tîrziu de 3 ore de la momentul aducerii persoanei reținute la organul de urmărire penală, iar în cazul în care fapta pentru care persoana a fost reținută nu este înregistrată în mod corespunzător, persoana se eliberează imediat. Prin urmare, privarea de libertate a persoanei bănuite de săvârșirea infracțiunii, pentru mai mult de 3 ore, în incinta organului de urmărire penală, a procuraturii sau în alte instituții constituie o încălcare gravă a drepturilor constituționale ale persoanei, a convențiilor internaționale și europene la care Republica Moldova este parte [18, p. 71].

În așa mod, instanța de judecată, procurorul, ofițerul de urmărire penală, avînd competențe de natură să limiteze dreptul la libertate individuală și siguranță personală în cadrul procesului penal, sînt obligați să se abțină de la acțiuni de natură să restrîngă nejustificat libertatea persoanei, să depisteze încălcarea acestora și să le elimine operativ.

Din perspectiva protecției statutului juridic al persoanei, de o valoare incontestabilă este activitatea judecătorului de instrucție prin controlul pe care este obligat să-l efectueze asupra legalității și temeiniciei aplicării măsurilor privative de libertate. Tendința europeană în domeniu arată că, în ge-

neral, garanțiile cerute de CEDO urmează a fi asigurate de către un judecător independent și imparțial. Astfel, orice măsură restrictivă sau privativă de drepturi sau libertăți fundamentale, recunoscute de Convenție, luată în faza preliminară a procesului penal, trebuie autorizată în prealabil de acest judecător, care va garanta legalitatea măsurii, precum și respectarea principiilor necesității și proporționalității [19, p. 373].

Un alt drept care este adesea lezat de organele de ocrotire a dreptului este *dreptul persoanei la integritate fizică și psihică*, consacrat de art. 24 alin. 1 din Constituție. Ca o consecință a garantării constituționale a integrității fizice, rezultă dreptul oricărei persoane la protecția și asigurarea de către stat a inviolabilității sale corporale împotriva atentatelor comise de către o altă persoană, indiferent de statutul său legal și indiferent dacă acționează ca agent al autorității, fapte calificate și pedepsite conform legilor penale interne [20, p. 41]. Dar, omul reprezentînd o ființă complexă, orice atingere adusă integrității fizice reprezintă inevitabil și o atingere la adresa integrității psihice. Aceasta în condițiile în care libertatea de care trebuie să se bucure individul cu privire la propriul său corp reprezintă o condiție a bunăstării sale psihice, deoarece corpul și spiritul sînt indisolubil legate [21, p. 192]. Totuși, atingerile aduse laturii psihice a individului sînt dificil de constatat și evaluat, și nu este întotdeauna posibilă stabilirea cu certitudine a unei legături de cauzalitate [22, p. 295].

Respectul integrității fizice și psihice obligă în egală măsură

atît autoritățile publice, cît și toate subiectele de drept să nu aducă atingere integrității fizice și psihice a persoanei, sub sancțiunea aplicării rigorilor legale [23, p. 745]. Totuși, analiza legislației ne conduce la concluzia că acest drept poate fi supus unor restrîngerii, justificate de imperative ale sănătății și ale ordinii publice, ale securității naționale, ale protecției drepturilor și libertăților cetățenilor, pentru prevenirea consecințelor unei calamități naturale, dar și pentru desfășurarea urmăririi penale. Astfel, în cadrul procesului penal, se admite restrîngerea dreptului la integritate fizică în scopul realizării sarcinilor justiției. Potrivit art. 66 alin. (5) din CPP, învinuitul sau, după caz, inculpatul este obligat: „... 2) fiind reținut, să accepte de a fi supus, la cererea organului de urmărire penală, examinării corporale și percheziției corporale; 3) să accepte necondiționat, la cererea organului de urmărire penală, controlul medical, dactiloscopia, fotografierea, să dea posibilitate să i se ia mostre de sînge, de eliminări ale corpului; 4) să fie supus, la cererea organului de urmărire penală sau a instanței, expertizei judiciare...”.

În aceeași albie a proporționalității sînt prevederile legislației care reglementează aplicarea nemijlocită a constrîngerii fizice și psihice la realizarea reținerii și de către colaboratorii poliției și ai organelor ce desfășoară urmărirea penală. În acest sens, este relevant art. 4 alin. 3 din *Legea cu privire la activitatea Poliției și statutul polițistului* [24], care în calitate de principiu prevede: „Aplicarea forței fizice, mijloacelor speciale și a armelor

de foc se admite doar în strictă conformitate cu legea și în cazul în care metodele nonviolente nu asigură îndeplinirea atribuțiilor Poliției”. Dezvoltarea acestor dispoziții o regăsim în *Legea privind modul de aplicare a forței fizice, a mijloacelor speciale și a armelor de foc* [25], care în art. 4 prevede că subiecții legii au dreptul să aplice forța fizică, mijloacele speciale și armele de foc în caz de legitimă apărare, în stare de extremă necesitate sau de reținere a persoanelor în condițiile și în situațiile prevăzute de prezenta lege, iar în art. 5 prevede că subiecții legii aplică forța fizică, inclusiv procedee speciale de luptă, pentru autoapărare, pentru respingerea atacurilor asupra cetățenilor, asupra reprezentanților legii, asupra altor persoane antrenate în asigurarea ordinii și siguranței publice și în combaterea criminalității, pentru curmarea încălcărilor de lege, pentru reținerea delincvenților, pentru înfrîngerea rezistenței opuse cerințelor legale în cazul în care metodele nonviolente nu asigură îndeplinirea obligațiilor ce le revin. De aici rezultă că forța fizică se aplică pentru reținerea persoanei în caz de infracțiune flagrantă doar atunci cînd colaboratorii poliției întreprind măsuri active de prindere a persoanei bănuite de săvîrșirea infracțiunii și care opune rezistență, dacă metodele de aducere nonviolentă a acesteia la organul competent nu pot fi utilizate [26, p. 86].

Prin esență, aceste momente demonstrează faptul că dreptul la integritate fizică poate fi supus unor limitări. Dar, în studiile de specialitate se susține că respectul vieții, integrității fizice și psihice

implică, în mod firesc, și interzicerea torturii, a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante [27, p. 37]. Respectiv, dreptul la integritate fizică și psihică este protejat și prin intermediul unei așa instituții complexe precum dreptului oricărei persoane de a nu fi supusă torturii și altor pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante.

Spre deosebire de dreptul la integritate fizică și psihică, dreptul de a nu fi supus torturii are un caracter absolut, moment consacrat în toate instrumentele de protecție a drepturilor omului. Calificarea de drept „absolut” presupune interzicerea oricăror limitări, excepții sau derogări permise, chiar și în vreme de război sau situații de urgență. Convenția împotriva torturii și a altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante, adoptată de ONU [28], prevede obligația statelor de a incrimina toate actele de tortură, precum și de a lua măsuri legislative și administrative pentru a împiedica comiterea unor asemenea acte pe teritoriul său. Termenul “tortură” desemnează orice act prin care se provoacă unei persoane, cu intenție, o durere sau suferințe puternice, de natură fizică sau psihică, în special cu scopul de a obține, de la această persoană sau de la o persoană terță, informații sau mărturisiri, de a o pedepsi pentru un act pe care aceasta sau o terță persoana l-a comis sau este banuită că l-a comis, de a o intimida sau de a face presiune asupra unei tertie persoane, sau pentru orice alt motiv bazat pe o formă de discriminare, oricare ar fi ea, atunci cînd o asemenea durere sau suferință sînt provocate de către un agent

al autorității publice sau orice altă persoană care acționează cu titlu oficial, sau la instigarea ori cu consimțământul expres sau tacit al unor asemenea persoane.

Spre deosebire de alte articole ale CEDO, art. 3, dedicat interzicerii torturii și a tratamentelor inumane sau degradante, este formulat în termeni absoluți. Acest articol nu prevede circumstanțe în care este permisă tortura, tratamentele sau pedepsele inumane ori degradante. Prin urmare, această dispoziție nu poate fi limitată de prevederile legislației naționale. Altfel spus, nu pot exista factori care ar putea fi interpretați de sistemul național de drept ca justificare pentru recurgerea la tortură sau la alte pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante.

În ceea ce privește consacrarea legislativă a acestui drept în sistemul juridic intern al Republicii Moldova, aceasta are loc la nivel constituțional în art. 24, care prevede: ... (2) Nimeni nu va fi supus la torturi, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante...”. Consacrarea la nivel național a interzicerii torturii și a tratamentelor inumane ori degradante este un element important al asigurării acestuia, dar nu și suficient. Astfel, potrivit CpDOM, o bună parte din deținuții aflați în arest preventiv s-au plîns că au fost maltratați de către colaboratorii de poliție cu scopul de a-i determina să recunoască vinovăția în comiterea infracțiunilor pentru care au fost reținuți sau de a recunoaște vinovăția și în alte infracțiuni care nu au fost săvârșite de ei. Cei care afirmă că nu au fost maltratați au declarat că aceasta se datorează faptului că inițial au

acceptat de a face declarații [29, p. 11]. Potrivit unui sondaj, efectuat de către Comitetul European pentru Prevenirea Torturii (CPT) în Republica Moldova, în perioada 14-24 septembrie 2007, circa o treime din persoanele reținute în secțiile de poliție au declarat că au fost maltratați fizic sau psihic, iar cei ce nu au fost maltratați au recunoscut că au depus declarații prin care au confirmat comiterea infracțiunilor. Potrivit unui alt studiu, realizat în 2010 [30], în ultimii cinci ani, circa 27,000 (15%) de bărbați au declarat că au fost bătuti după ce au fost reținuți de poliție. Această situație a determinat includerea dreptului de a nu fi supus torturii și altor pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante în categoria drepturilor omului problematice pentru Republica Moldova [31]).

Prin urmare, Republica Moldova înregistrează restanțe grave la capitolul asigurării dreptului persoanei de a nu fi supus torturii, maltratărilor și tratamentelor inumane și degradante. Mai mult decât atât, acest fapt este demonstrat și de jurisprudența CtEDO, la care au parvenit o serie de plîngeri, în acest sens, din partea cetățenilor Republicii Moldova, invocându-se încălcarea art. 3 din Convenție prin aplicarea tratamentului inuman și degradant (cauzele *Levința contra Moldovei* (nr. 17332/03), *Pădureț contra Moldovei* (nr. 33134/03), *Buzilov contra Moldovei* (nr. 28653/05), *Roșca contra Moldovei* (nr. 2638/05), *Tripăduș contra Moldovei* (nr. 34382/07), *Breabin contra Moldovei* (nr. 12544/08), *Gurgurov contra Moldovei* (nr. 7045/08) etc.). Sub aspect practic, contextul în care au loc majorita-

tea încălcărilor art. 3 din Convenție se referă la acțiunile colaboratorilor poliției, forțelor armate sau de securitate, colaboratorilor instituțiilor penitenciare. Din această cauză, responsabilitatea statului, la general, și cea a agenților săi, în particular, a judecătorilor, procurorilor și colaboratorilor organelor de drept, este extrem de mare.

Un moment decisiv în combaterea torturii și a tratamentelor inumane și degradante îl constituie inițierea unei anchete oficiale efective. În studiile de specialitate se susține că pentru a crea un mecanism eficient de prevenire și combatere a torturii, este esențială inițierea unei urmăriri penale prompte și imparțiale, atunci când există teme rezonabil pentru a crede că a fost comis un act de tortură, tragerea la răspundere a făptuitorului și, dacă este găsit vinovat, aplicarea unei pedepse adecvate [32, p. 48]. Eficiența anchetei oficiale depinde de capacitatea organului de urmărire penală de a identifica persoanele responsabile de aplicarea rețelor tratamente, astfel ca ele să poată fi trase la răspundere. În caz contrar, dreptul persoanei de a nu fi supus tratamentelor inumane sau degradante ar fi lipsit de eficiență practică, în ciuda importanței sale fundamentale [33, p. 237-238]. În același timp, o investigație poate fi efectivă dacă este exercitată de un organ care este competent, independent și imparțial de organul și persoanele implicate în evenimentele supuse investigării. În acest sens, Plenul Curții Supreme de Justiție [34] notează că investigația trebuie să fie exercitată de către un procuror care nu este implicat în urmărirea penală în cauză în

privința persoanei care pretinde a fi victimă a relelor tratamente. Nu corespunde principiului independenței și imparțialității, sub acest aspect, procurorul care a înaintat oficial persoanei în cauză învinuirile și care a solicitat instanței aplicarea față de aceasta a arestului preventiv. În același timp, este necesară o reacție promptă a procurorului la plîngerile care-i sînt adresate. După cum susține Plenul Curții Supreme de Justiție, investigația nu este rapidă cînd durează mai mulți ani, perioadă în care adesea este încetată și redeschisă, transmisă de la un executor la altul. În opinia noastră, este necesar de modificat legislația în vederea stabilirii unor termene maxime pentru investigarea unor asemenea cazuri, precum și fixarea unor sancțiuni persoanelor competente pentru neîncadrarea în termenele prevăzute de lege.

Încercînd a identifica mecanisme eficiente de apărare a persoanei împotriva torturii, cercetătorii susțin necesitatea introducerii procedurii examinării obligatorii a fiecărei persoane de către un medic independent îndată după sosirea ei în locurile de detenție, înainte de fiecare întîlnire cu ofițerul de urmărire penală, după fiecare interogare și înainte de eliberare [35, p. 178]. În acest caz, un rol important în combaterea relelor tratamente l-ar avea instituția medicilor-legiști, care trebuie să fie o instituție independentă, cu un personal specializat, avînd competențe extinse pentru a garanta o reacție promptă în cazurile de tortură și maltratare. O altă soluție este văzută în dotarea cu camere de luat vederi a încăperilor în care au loc interogatoriile, din cadrul secțiilor de poliție.

Susținem aceste propuneri, considerîndu-le apte atît de a exercita un efect preventiv, cît și unul de facilitare a demonstrării cazurilor de aplicare ilegală a constrîngerii fizice și psihice în cadrul desfășurării procesului, în special, a cazurilor de tortură și maltratare.

Concluzii. După cum devine clar din analiza efectuată, respectarea statutului juridic al persoanei la îndeplinirea acțiunilor procesuale și la luarea deciziilor se bazează pe un complex de norme și se materializează în obligația organelor statale de a respecta drepturile și libertățile persoanei. Limitarea temporară a drepturilor și libertăților persoanei și aplicarea de către organele competente a măsurilor de constrîngere față de ea se admit numai în cazurile și în modul strict prevăzute de lege.

Totodată, persoanele dispun de un complex de mijloace legale de apărare împotriva abuzurilor organelor de stat, care sînt numite și *garanții procesuale*. Totuși, o simplă specificare a acestor garanții nu este suficientă. Ținînd cont de faptul că realizarea drepturilor și obligațiilor unei persoane se află în coraport cu comportamentul funcționarilor din instituțiile de drept, atunci acest mecanism de garantare este în strînsă legătură cu activitatea lor. În aceste condiții, factorul uman caracterizat prin corespundere profesională și corectitudine morală are o importanță majoră.

Referințe bibliografice

1. Берекашвили Л. Ш., Игнатов В. П. *Обеспечение прав человека и*

законности в деятельности правоохранительных органах. Учебное пособие с альбомом схем. Москва: Московский Университет МВД России, 2004. 269 с.

2. Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, publicată în B.Of. nr. 000 din 04.11.1950.

3. Selejan-Guțan B. *Protecția europeană a drepturilor omului.* București: All Beck, 2006. 266 p.

4. Dunca Isadora I. *Dreptul la un proces echitabil*, accesat pe adresa: <http://www.asociatiavictoriancu.ro/documente/Dreptul%20la%20un%20proces%20echitabil%20-%20Dunca%20Isadora.pdf>

5. Pătulea V. *Proces echitabil - Jurisprudența comentată a Curții Europene a Drepturilor Omului.* București: Institutul Român pentru Drepturile Omului, 2007. 189 p.

6. Deaconu Șt. *Dreptul persoanei la un proces echitabil și la soluționarea cauzelor într-un termen rezonabil.* În: Revista de Drept Public, 2007, nr. 4, p. 87-91.

7. Stici S. *Dreptul constituțional de acces liber la justiție - componentă importantă a statului de drept.* În: *Legea și Viața*, 2008, nr. 5, p. 50-52.

8. Zaharia V. *Accesul la justiție: concept, exigențe, realizări și perspective.* Chișinău: Cartier, 2008. 188 p.

9. *Cod de procedură penală al Republicii Moldova* nr. 122 din 14.03.2003. În: Monitorul Oficial nr. 104-110 din 07.06.2003, art. 26.

10. Hotărîrea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova *Cu privire la practica asigurării controlului judecătoresc de către judecătorul de instrucție în procesul urmăririi penale*, nr. 7 din 04.07.2005, modificată de: Hotărîrea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr. 12 din 24.12.2010. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2010, nr. 4, p. 4 <http://cj.md/uploads/judecatorul-de-instrucie-n-procesul-urmarii-penale.pdf>

11. Igor Dolea, Victor Zaharia, Vasile Rotaru. *Justiția penală și drepturile omului. Cercetare sociologică.* Chișinău, 2010, 168 p., accesata pe adresa: <http://crjm.org/files/reports/IRP.justitia.penala.do.2010.pdf>

12. *Recomandarea Comitetului*

Ministrilor către Statele membre privind rolul Procuraturii în sistemul de justiție penală – Rec (2000)19 (adoptată de către Comitetul Miniștrilor la 6 octombrie 2000). În: Revista de Științe penale. Supliment 2007, p. 292-297.

13. Васильева Е. Г. Проблемы ограничения неприкосновенности личности в уголовном процессе. Диссертация ... канд. юрид. наук. 2003, 193 с.

14. Лебедев В. М. Судебная защита свободы и личной неприкосновенности граждан на предварительном следствии. Учебное пособие. Москва: Городец, 2001, 158 с.

15. Iancu Gh. Drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale în România. București: All Beck, 2003, 400 p.

16. Демирчян В. В. Пределы ограничения права на личную неприкосновенность при применении задержания в уголовном процессе. В: Современное право, 2008, №. 8, с. 46-49.

17. Bantuș A. Unele aspecte privind protecția libertății și siguranței persoanei în Republica Moldova. În: Administrarea Publică, 2011, nr. 2, p. 43-44.

18. Protecția drepturilor omului la aplicarea măsurilor procesuale de constrângere juridică. Coordonator V. Zubco. Chișinău: Arc, 2006. 376 p.

19. Ungureanu M.-M. Comentariul unuia dintre cazurile în care o persoană poate fi privată de libertate (art. 5 paragraful 1, litera c) din Convenția Europeană a Drepturilor Omului). În: Revista Drept – Series Jurisprudentia, 2007, nr. 10, p. 370-374.

20. Pavel N. Considerații teoretice referitoare la dreptul la viață și la integritate fizică și psihică. În: Dreptul, 2003, nr. 5, p. 37-45.

21. Verhaegen M.-N. Le sistem de preuve penale belge. În: L'analyse genetique a des fins de preuve et les droits de l'homme. Bruxelles: Bruylant, 1997, p. 190-197.

22. Vlădoiu N. Protecția constituțională a vieții, integrității fizice și psihice: studiu de doctrină și jurisprudență. București: Hamangiu, 2006. 344 p.

23. Chetruș U. Esența, valoarea și particularitățile dreptului la integritate

te fizică și psihică din perspectivă națională și comunitară. În: Contribuții științifice la edificarea și consolidarea statului de drept. Conferință științifică internațională (3 mai 2011, mun. Chișinău). Chișinău: 2011, p. 743-750.

24. Legea nr. 320 din 27.12.2012 cu privire la activitatea Poliției și statutul polițistului. În: Monitorul Oficial nr. 42-47 din 01.03.2013

25. Legea privind modul de aplicare a forței fizice, a mijloacelor speciale și a armelor de foc, nr. 218 din 19.10.2012. În: Monitorul Oficial, 14.12.2012, nr. 254-262.

26. Protecția drepturilor omului la aplicarea măsurilor procesuale de constrângere juridică. Coordonator V. Zubco. Chișinău: Arc, 2006. 376 p.

27. Chetruș Ulian. Garantarea drepturilor și libertăților constituționale în procesul aplicării măsurilor de constrângere juridică. Teză de doctor în drept. Accesat pe adresa:

28. http://www.cnaa.md/files/theses/2013/25416/ulian_chetrus_thesis.pdf

29. Convenția împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante, adoptată la 10 decembrie 1984 la New York (Republica Moldova a aderat prin Hotărârea Parlamentului RM nr.473-XIII din 31.05.95). În vigoare pentru Republica Moldova la 28 decembrie 1995. Publicată în „Tratate internaționale”, vol. 1. Chișinău, 1998, p. 129-142.

30. Raportul cu privire la activitatea Mecanismului National de Prevenire a Torturii. Chișinău: Centrul pentru Drepturile Omului din Moldova. 2009. 92 p.

31. Raport analitic asupra victimizării. Repere pentru elaborarea politicilor penale în Moldova. Fundația Soros-Moldova, 2010. [http://soros.md/files/publications/documents/Victimisation %20Survey.pdf](http://soros.md/files/publications/documents/Victimisation%20Survey.pdf). (vizitat: 12.04.2013).

32. <http://crjm.org/files/reports/IRP.justitia.penala.do.2010.pdf>

33. Manualul nr. 6 privind drepturile omului: interzicerea torturii. Ghid privind punerea în aplicare a articolului 3 al Convenției Europene pentru Drepturile Omului. Consiliul Europei, 2002, Editat în Republica Moldova, 2003. 48 p.

34. Vlădoiu N. Protecția consti-

tuțională a vieții, integrității fizice și psihice: studiu de doctrină și jurisprudență. București: Hamangiu, 2006. 344 p.

35. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție, nr. 8 din 30.10.2009 cu privire la unele chestiuni ce țin de aplicarea de către instanțele judecătorești a prevederilor art. 3 din Convenția Europeană pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale. <http://www.csj.md> (vizitat 15.07.2010).

36. Triboi T. Prevenirea torturii, tratamentul inuman și degradant în activitatea poliției. În: Analele Științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al RM. Științe socioumane. Ediția a XI-a, nr. 1. Chișinău, 2011, p. 177-181.